

Проблеми та перспективи розвитку банківського сектору на сучасному етапі

Додик Роман Романович ¹

Опубліковано	Секція	УДК
23.05.2024	Економіка	336.71

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11260605>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Банківська система відіграє критичну роль у стабільному функціонуванні економіки України. Вона забезпечує механізми кредитування, зберігання коштів, обслуговування платежів та інвестицій, сприяючи зростанню виробництва, розвитку підприємництва та залученню інвестиційного капіталу. Банківська система також регулює грошовий обіг, контролює інфляцію та фінансову стабільність. Шляхом поширення кредитів та фінансового підтримання, вона стимулює економічний розвиток та забезпечує важливу інфраструктуру для фінансових та бізнесових взаємодій в країні.

Умови повномасштабного військового конфлікту суттєво підірвали розвиток банківської системи України. Знищення інфраструктури, втрата довіри клієнтів, ризики кредитного портфеля та капіталізації банків стали великими проблемами. Крім того, зменшення ліквідності та зростання ризиків інфляції породжують серйозні виклики для банківської системи.

Ключові слова: банки, банківський сектор, банківська безпека, кредитування, повномасштабне вторгнення, фінансові результати

Problems and prospects of development of the banking sector at the present stage

Abstract. The banking system plays a critical role in the stable functioning of the economy of Ukraine. It provides mechanisms for lending, depositing funds, servicing payments and investments, contributing to the growth of production, development of entrepreneurship and attraction of investment capital. The banking system also regulates money circulation, controls inflation and financial stability. By extending credit and financial support, it stimulates economic development and provides an important infrastructure for financial and business interactions in the country.

russia's full-scale invasion of Ukraine radically changed the conditions of functioning of the domestic banking sector. Banks have found themselves at the epicenter of unprecedented challenges associated with the devastating impact of hostilities, forced business relocation, disruption of logistics chains and economic instability. Ensuring the continuity of banking operations, protecting the assets of customers and personnel became priority tasks in the conditions of martial law.

¹ спеціаліст, менеджмент зовнішньоекономічної діяльності, Національний університет «Львівська Політехніка», м. Львів, Україна, <https://orcid.org/0009-0006-8801-7852>

Effective operation of banks contributes to the maintenance of liquidity and solvency of economic entities, stimulates investment activity and promotes the development of entrepreneurship. In addition, the banking sector is an important source of financial resources for the implementation of state programs and development projects. Therefore, a stable and reliable banking system is a guarantee of sustainable economic growth and improvement of the welfare of the population of Ukraine.

The conditions of a full-scale military conflict significantly undermined the development of Ukraine's banking system. Destruction of infrastructure, loss of customer confidence, risks to the bank's loan portfolio and capitalization have become major problems. In addition, the decrease in liquidity and the growth of inflation risks create serious challenges for the banking system.

Keywords: banks, banking sector, bank security, lending, full scale invasion, financial performance.

Вступ

Банківська система відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного функціонування економіки України. Вона є невід'ємною ланкою фінансової інфраструктури, що забезпечує акумулювання та перерозподіл грошових ресурсів між різними секторами економіки.

Ефективна діяльність банків сприяє підтримці ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання, стимулює інвестиційну активність та сприяє розвитку підприємництва. Крім того, банківський сектор є важливим джерелом фінансових ресурсів для реалізації державних програм та проектів розвитку. Отже, стабільна та надійна банківська система є запорукою сталого економічного зростання та підвищення добробуту населення України.

Постановка проблеми. Банківський сектор відіграє ключову роль у забезпеченні стабільного економічного розвитку України. Проте, на сучасному етапі вітчизняні банки стикаються з низкою системних проблем, які потребують ґрунтовного аналізу та пошуку ефективних шляхів їх вирішення.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну кардинально змінила умови функціонування вітчизняного банківського сектору. Банки опинилися в епіцентрі безпрецедентних викликів, пов'язаних із руйнівним впливом бойових дій, вимушеною релокацією бізнесу, порушенням логістичних ланцюгів та економічною нестабільністю. Забезпечення безперервності банківських операцій, захист активів клієнтів та персоналу постали пріоритетними завданнями в умовах воєнного стану.

Водночас, українські банки відіграють ключову роль у фінансуванні оборонних та соціальних потреб держави, здійсненні розрахунків та підтримці грошового обігу. Проте, тривалість війни та глибина її наслідків для економіки формують нові виклики для банків у царині управління ризиками, забезпечення достатньої ліквідності та капіталізації. Аналіз цих проблем є критично важливим для визначення шляхів відновлення банківського сектору та забезпечення його сталого розвитку у повоєнний період.

Актуальними також залишаються питання підтримки капіталізації банків, управління ризиками, впровадження інноваційних технологій та розширення спектру банківських послуг відповідно до потреб клієнтів. Розгляд цих проблем дозволить визначити основні виклики та перспективи розвитку банківського сектору України в найближчому майбутньому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід розуміти, що тематиці стабільного функціонування банківської системи України присвячена значна кількість наукових праць вітчизняних вчених. Так питанням функціонування банківської системи в умовах

повномасштабного вторгнення присвячені роботи таких науковців, як Гісем М., Король М., Кльоба Л., Кльоба Т., Пінтоха М.М., Правдиківська І., Дорошенко М., Ситник М., Прицак Я.

Загальним питанням стійкості банківської системи України присвячені праці таких вчених, як Дятлова Я.В., Циганюк Д.Л., Рудняк А.Д.

Аналізу стану банківської безпеки зокрема та безпеки фінансового сектору загалом присвячені роботи таких науковців, як Заясівська О., Соловйво В.І та Сиротюк О.

Метою даної статті є систематизація проблем та перспектив розвитку банківського сектору України в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації.

Результати

Банківська система є основою економічної інфраструктури, що забезпечує стабільність та ефективність фінансових операцій у ринковій економіці України. Її ключова роль полягає у забезпеченні кредитування реального сектору, міжбанківських операцій, збереженні та залученні фінансових ресурсів. Банківська система також сприяє мобілізації капіталу, інвестуванню в розвиток інфраструктури та підтримці малого та середнього бізнесу. Набуття довіри до банків є важливим фактором для стимулювання фінансової активності та росту економіки. Отже, банківська система є необхідним елементом для забезпечення стабільності та зростання економічного потенціалу України [11].

З початком бойових дій банківська система України пережила серйозні потрясіння та змогла адаптуватися до нових, напружених умов функціонування. Банківські установи продовжують здійснювати свою діяльність та прагнуть виконувати всі зобов'язання та дотримуватись економічних нормативно-правових актів Національного банку України. Однак банківська система в цілому змінилася, оскільки певні обставини призвели до змін у банківській інфраструктурі, що впливає на безпеку банківського ринку [1].

Проблема забезпечення безпеки банківського сектору України в сучасних умовах розвитку національної економіки, різного роду викликів та загроз набуває виняткового значення. Особлива увага та зосередженість, насамперед, органів державної влади до питань безпеки стала відчутніша після початку збройної агресії росії та тимчасової окупації частини території України. Отже, у таких складних економічних процесах становлення та розвитку нашої державності певними прогалинами та слабкостями можуть скористатися різні суб'єкти для незаконного збагачення. Саме тому питання підвищення рівня безпеки банківського сектору є цілком актуальним сьогодні в умовах дії воєнного стану в державі [5].

Банківська безпека є невід'ємною складовою фінансової безпеки держави та має вагомий вплив на її загальний стан. Стабільність і надійність банківської системи є запорукою ефективного функціонування фінансових ринків, забезпечення безперервного грошового обігу та підтримки економічної активності [8].

Проблеми в банківському секторі можуть спричинити системні ризики та дестабілізацію фінансової системи країни. Зокрема, недостатня капіталізація банків, висока частка непрацюючих кредитів, неефективне управління ризиками та відтік депозитів можуть призвести до підриву довіри до банківських установ, зниження їхньої кредитної активності та, як наслідок, уповільнення економічного зростання [2, 4].

Тому забезпечення банківської безпеки через ефективний банківський нагляд, вдосконалення регуляторних вимог та підвищення стійкості банків є одним з пріоритетних завдань держави. Це дозволить мінімізувати потенційні загрози для

фінансової системи та створити сприятливі умови для стабільного економічного розвитку країни [3, 5, 8-10].

Воєнні дії на території України створюють безпрецедентні виклики для забезпечення банківської безпеки країни. Моніторинг стану цієї сфери в умовах війни набуває критичного значення для своєчасного виявлення та мінімізації потенційних ризиків і загроз. Необхідно здійснювати систематичний контроль за стійкістю банківської системи, рівнем її капіталізації, якістю кредитного портфеля та дотриманням нормативів ліквідності. Важливим є також оцінювання безперервності банківських операцій, захищеності інформаційної інфраструктури від кібератак та забезпеченості безпеки персоналу і відділень банків у зонах бойових дій. Своєчасний моніторинг дозволить оперативно реагувати на виникнення дестабілізуючих чинників, розробляти та імплементувати ефективні заходи для збереження стійкості банківського сектору в інтересах фінансової безпеки держави. Лише комплексний підхід до аналізу ситуації забезпечить готовність банківської системи протистояти викликам воєнного часу.

Ефективне управління в банківському секторі відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості та стабільного розвитку економіки держави. Банки виступають посередниками в акумулюванні та перерозподілі фінансових ресурсів, що є основою для інвестицій та економічного зростання. Належне корпоративне управління, ризик-менеджмент та дотримання високих стандартів прозорості у банківських установах сприяють зміцненню довіри з боку клієнтів та інвесторів. Це, у свою чергу, підвищує фінансову стійкість банків та їхню здатність протистояти кризовим явищам. Ефективні банківські регулятори та нагляд забезпечують дотримання банками нормативних вимог та створюють умови для стабільного функціонування фінансової системи. Крім того, упровадження інновацій та оптимізація бізнес-процесів у банківському секторі сприяють підвищенню якості послуг та доступу до фінансування для суб'єктів господарювання. Отже, ефективне управління в банківській сфері є запорукою її надійності, що має вирішальний вплив на економічну безпеку та сталий розвиток держави.

Одним із ключових індикаторів стану банківської безпеки держави є зміни в кількості банківських установ (Рисунок 1).

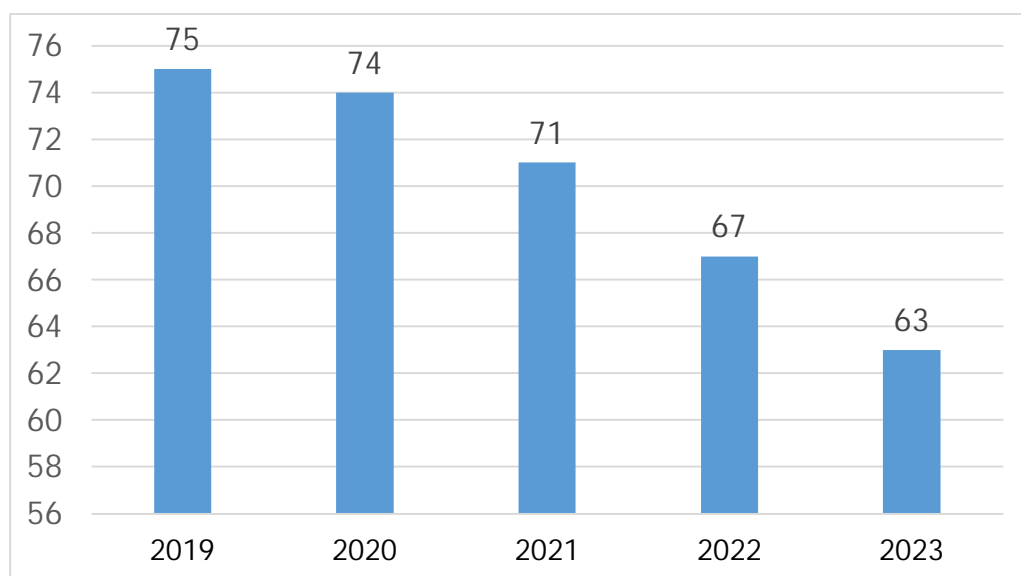

Рис. 1. Кількість банків в Україні у 2019-2023 роках (на кінець року)

Джерело: побудовано автором за [7]

Починаючи з 2014 року в Україні системно скорочувалось кількість банківських установ, що було обумовлено як неефективною політикою керівництва певних банків, так і впливом військової агресії російської федерації та зростаючої конкуренції на фінансових ринках (як в Україні так і в світі). В той же час вищенаведена діаграма демонструє, що із початком повномасштабного вторгнення (лютий 2022 року) не відбулося значних змін в тенденціях скорочення кількості банківських установ. Якщо в рік перед повномасштабним вторгненням кількість банків зменшилась на 3 установи, то у рік повномасштабного вторгнення на чотири. Це свідчить про значну стійкість банківського сектору, що було викликано виваженою політикою НБУ в 2014-2021 роках з одного боку, та фінансовою підтримкою іноземних партнерів та донорів з іншого боку.

Одним із суттєвих індикаторів, що відображає стан банківської системи України, є динаміка облікової ставки Національного банку. Облікова ставка є інструментом грошово-кредитної політики, за допомогою якого регулятор впливає на вартість залучених коштів для банків та рівень процентних ставок на ринку. Зниження облікової ставки сигналізує про стабілізацію економічної ситуації та прагнення НБУ стимулювати кредитування для підтримки ділової активності. Натомість, підвищення облікової ставки є заходом боротьби з інфляційними ризиками та спрямоване на обмеження надмірної грошової емісії та зростання цін. Динаміка облікової ставки також відображає рівень довіри НБУ до стійкості банківського сектору та його спроможності абсорбувати коливання ринкової кон'юнктури. Таким чином, аналіз змін облікової ставки та причин її коригування дозволяє об'єктивно оцінити поточний стан банківської системи України, виявити наявні дисбаланси та потенційні ризики для її сталого розвитку.

Нижче наведена динаміка облікової ставки НБУ за період зі 2021 року по 2023 рік включно (Рисунок 2).

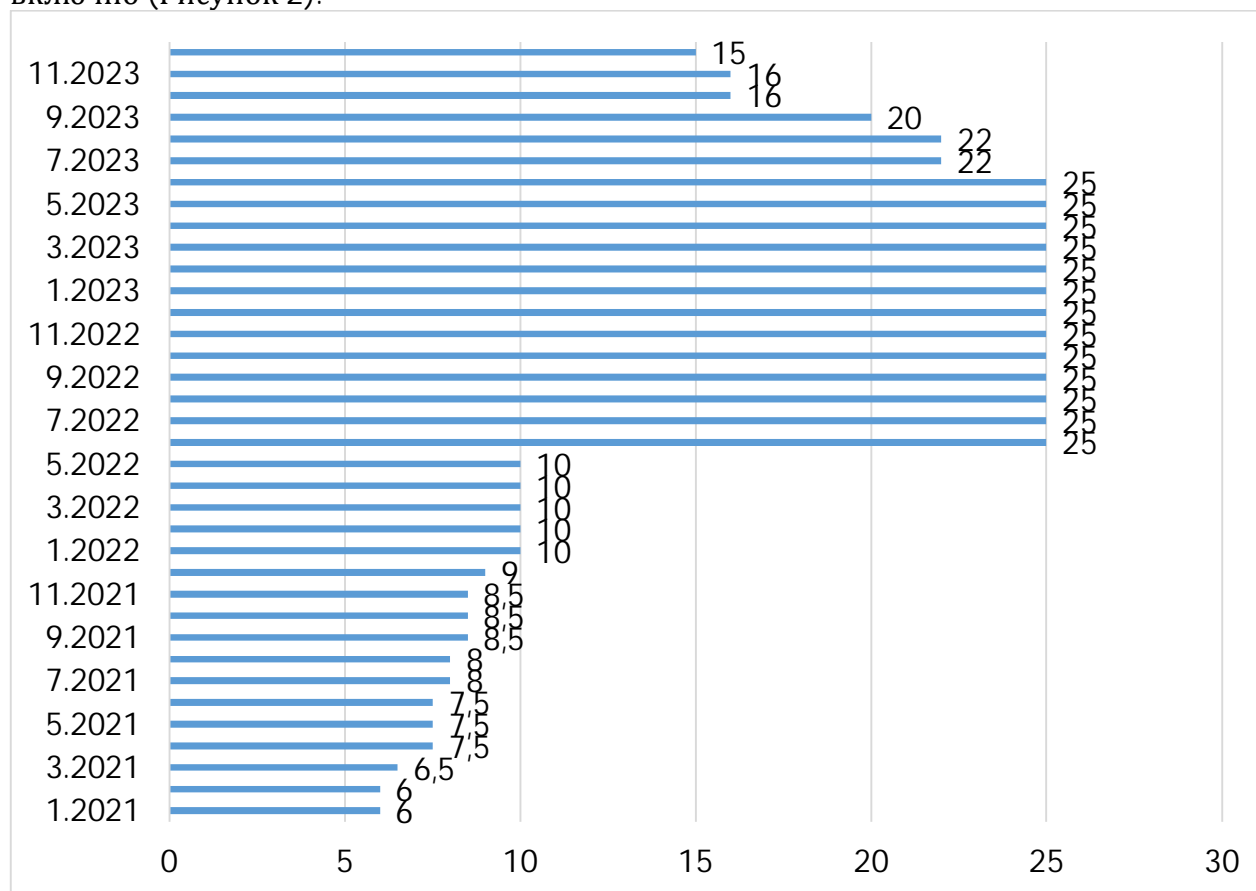

Рис. 2. Динаміка облікової ставки НБУ (%) у 2021-2023 роках

Джерело: побудовано автором за [7]

Вищенаведена діаграма демонструє стрімке зростанні облікової ставки НБУ з 10 до 25% у 2022 році, що було пов'язано із повномасштабним вторгненням російської федерації в Україну та необхідністю швидкої стабілізації ситуації в банківському секторі України.

В той же час починаючи із середини 2023 року облікова ставка поступову була знижена до 15% (кінець 2023 року), що свідчить про ефективність грошово-кредитної політики НБУ.

Різне підвищення облікової ставки НБУ до 25% у 2022 році було вимушеним кроком для стабілізації банківської системи в умовах повномасштабного вторгнення Росії. Це дозволило обмежити відтік депозитів, знизити тиск на курс гривні та стримати інфляційні ризики. Поступове зниження облікової ставки у 2023 році до 15% стало можливим завдяки ефективним діям регулятора та свідчить про відновлення стійкості банківського сектору. Це є позитивним сигналом для пом'якшення грошово-кредитних умов, стимулювання кредитування реального сектору економіки та сприяння економічному зростанню в повоєнний період. Водночас, НБУ має ретельно відстежувати інфляційні та курсові ризики для своєчасного коригування монетарної політики в інтересах фінансової стабільності. В той же час слід розуміти, що багато буде залежати від розвитку подій на фронті.

На нижченаведеній діаграмі (Рисунок 3) наочним чином відображена динаміка обсягу наданих кредитів банківськими установами України за період із 2021 року по 2023 рік включно.

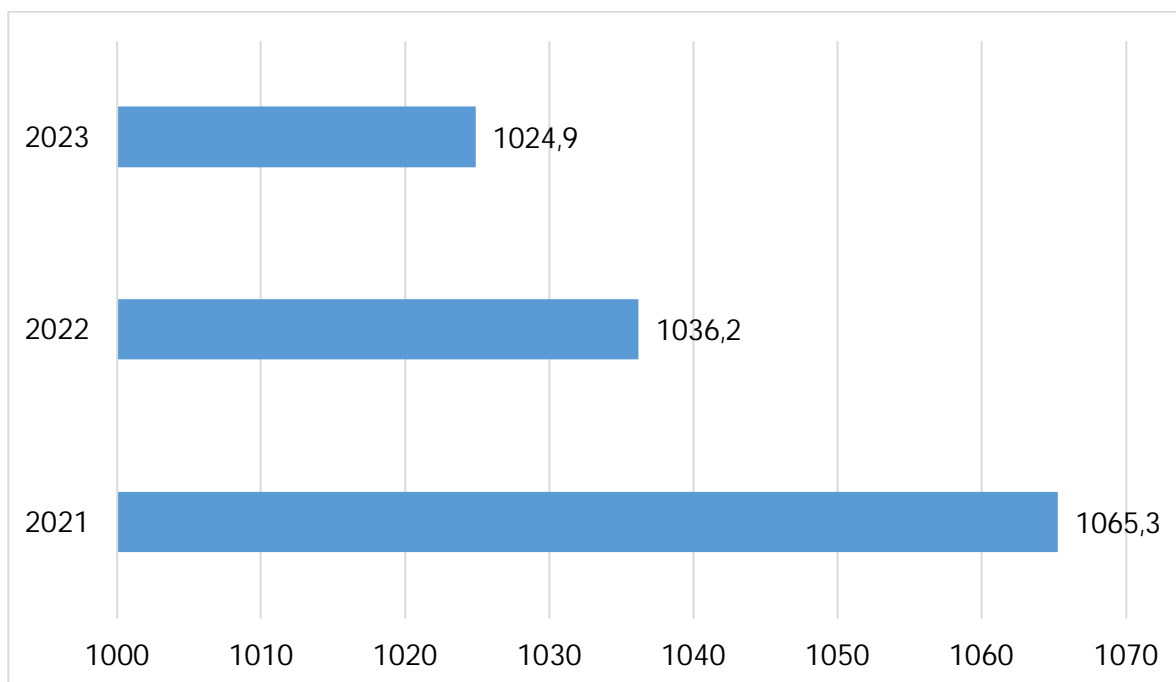

Рис. 3. Обсяг кредитів наданих банківським сектором України у 2021-2023 роках (млрд. гривень) на кінець року

Джерело: побудовано автором за [7]

Фактично вищенаведена діаграма дає змогу визначити, що повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в значній мірі вплинуло на скорочення програм кредитування, це було обумовлено:

- скороченням попиту на кредитні продукти внаслідок зростання облікової ставки;

- нестабільністю та невизначеністю перспектив розвитку ситуації внаслідок чого бізнес та фізичні особи знизили попит на кредити банків;
- закриттям підприємств на тимчасово окупованих територіях та у прифронтових регіонах.

Високі процентні ставки за кредитами внаслідок зростання облікової ставки обмежили платоспроможний попит населення та бізнесу. Банки також змушені були переглянути свою ризик-політику та посилити вимоги до позичальників через загрозу зростання непрацюючих кредитів в умовах війни. Водночас, обмеження кредитування дозволило банкам перерозподілити ресурси на підтримку ліквідності та капіталізації, забезпечивши стійкість системи. Однак, надалі необхідно стимулювати відновлення кредитної активності як рушія економічного відновлення в повоєнний період.

Сукупні фінансові результати діяльності банківського сектору України за період із 2021 року по 2023 рік включно наочним чином відображені на нижченаведеній діаграмі (Рисунок 4).

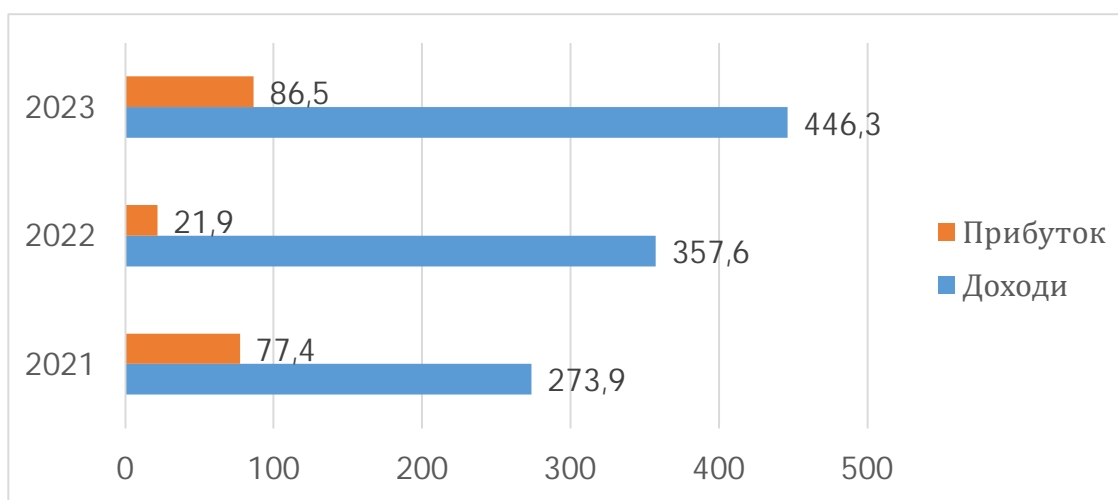

Рис. 4. Сукупні фінансові результати діяльності банківського сектору України 2021-2023 роках (млрд. гривень)

Джерело: побудовано автором за [7]

Як можна побачити із рисунку 4 за період із 2021 року по 2023 рік включно відбулися наступні зміни в сукупних ключових фінансових результатах банківського сектору України:

- так незважаючи на війну сукупні доходи банків зросли на 62,9%, з 273,9 млрд. гривень до 446,3 млрд. гривень;
- в той же час сукупний прибуток банків зріс на 11,8%, з 77,4 млрд. гривень до 86,5 млрд. гривень;
- в той же час слід відмітити, що якщо сукупний дохід банківського сектору збільшувався щороку, то прибуток скоротився у 2022 році, що було обумовлено збільшенням витрат банків для стабілізації фінансової ситуації та накопичення додаткових активів.

Незважаючи на складні умови воєнного стану, банки змогли нарощувати свої доходи завдяки переорієнтації на більш прибуткові операції, оптимізації витрат та диверсифікації джерел доходів. Однак, стрімке зростання витрат на формування резервів під проблемні активи, забезпечення безперервності діяльності та кібербезпеки обмежило приріст чистого прибутку в 2022 році. Проте вже в 2023 році банки змогли збільшити рентабельність завдяки стабілізації макроекономічної ситуації, поступовому

відновленню кредитування та зниженню резервних витрат. Здатність банківської системи генерувати стабільний прибуток в умовах війни свідчить про її стійкість та життєздатність, що є важливим фактором для підтримки довіри з боку вкладників та інвесторів.

Повномасштабна війна Росії проти України створила безпрецедентні виклики для банківського сектору та стала найбільшою загрозою для його стабільного функціонування. Банки опинилися в епіцентрі руйнівного впливу бойових дій, змушені були евакуювати персонал і переносити операції в більш безпечні регіони країни.

Забезпечення безперервності критично важливих банківських послуг та захисту активів в умовах воєнних дій стало пріоритетним завданням для збереження життєздатності банківської системи.

Управління ризиками втрати ліквідності та відтоку капіталу у зв'язку зі зниженням платоспроможності позичальників та відтоком клієнтів є одним із найбільших викликів для підтримки стійкості банків.

Забезпечення кібербезпеки та захисту банківської інфраструктури від хакерських атак, які активізувалися в умовах військового протистояння, вимагає посилення заходів безпеки та додаткових витрат.

Фінансування оборонних та соціальних потреб держави, підтримка грошового обігу в кризових умовах стало критично важливою функцією банківської системи для забезпечення життєдіяльності країни.

Адаптація банківської діяльності до воєнного законодавства та ефективна взаємодія з регулятором необхідна для оперативного реагування на нові виклики та мінімізації ризиків дестабілізації системи.

Відновлення довіри населення та бізнесу до банківської системи в умовах воєнної нестабільності залишається одним з найскладніших завдань, що потребує підвищення прозорості та якості корпоративного управління в банках.

Управління проблемними активами та кредитними ризиками набуває особливої гостроти через погіршення якості кредитних портфелів внаслідок зниження платоспроможності позичальників під впливом воєнних дій.

Комплексне вирішення цих проблем є запорукою збереження життєздатності банківського сектору України та його готовності виконувати ключову роль у відбудові економіки в повоєнний період.

Незважаючи на безпрецедентні виклики, спричинені повномасштабною війною Росії проти України, банківський сектор має перспективи відновлення та сталого розвитку в повоєнний період. Проте, для цього необхідно вирішити низку нагальних проблем.

Відновлення фінансової стійкості та достатньої капіталізації банків є ключовою передумовою для забезпечення їхньої життєздатності та спроможності кредитувати економічне зростання. Це вимагатиме залучення додаткового капіталу, у тому числі міжнародної донорської допомоги.

Оздоровлення кредитних портфелів та ефективне управління проблемними активами дозволить банкам мінімізувати накопичені під час війни збитки та сформуванню базис для відновлення кредитування реального сектору економіки.

Цифрова трансформація та впровадження інноваційних технологій у банківську сферу є нагальною потребою для підвищення ефективності, безпеки та конкурентоспроможності банків у повоєнний період.

Відновлення довіри населення та бізнесу до банківського сектору шляхом підвищення прозорості, якості корпоративного управління та захисту прав споживачів стане ключовим фактором залучення заощаджень та інвестицій.

Модернізація банківської інфраструктури та логістики грошових потоків з урахуванням наслідків війни та можливих змін у розміщенні економічної активності дозволить забезпечити безперебійне обслуговування клієнтів.

Посилення кібербезпеки та протидія шахрайству у банківській сфері є критично важливим для мінімізації ризиків у цифровому середовищі та захисту активів банків і клієнтів.

Адаптація до нових регуляторних вимог та стандартів банківської діяльності в повоєнний період сприятиме зміцненню стійкості системи та її інтеграції у міжнародний фінансовий простір.

Реалізація цих перспектив розвитку дозволить банківському сектору відновити свою життєздатність, фінансову стійкість та ефективно виконувати функції фінансового посередника для забезпечення економічного зростання України в післявоєнний період.

Висновки

Як підсумок даної наукової статті можна зробити наступні висновки:

1. Незважаючи на безпрецедентні виклики війни, банківський сектор загалом зберігає стійкість та життєздатність. Банки змогли адаптуватися до нових умов, забезпечити безперервність критичних операцій та фінансування оборони. Водночас, спостерігається погіршення якості активів, ризики втрати ліквідності та капіталу. Довіра клієнтів залишається вразливою через невизначеність перспектив розвитку ситуації. Проте, здатність генерувати прибутки та ефективні антикризові заходи регулятора стримують дестабілізацію системи на поточному етапі.

2. Повномасштабна війна стала найбільшим випробуванням для банківської системи, поставивши перед нею низку критичних проблем. Забезпечення безперервності операцій, управління ризиками втрати ліквідності й капіталу, кібербезпека, фінансування оборони, адаптація до воєнного законодавства та відновлення довіри клієнтів – ключові виклики, що вимагають невідкладного вирішення. Врегулювання проблемних активів також є пріоритетом для оздоровлення кредитних портфелів банків. Комплексний підхід до подолання цих проблем визначатиме життєздатність і стійкість банківського сектору в повоєнний період.

3. Відновлення фінансової стійкості та капіталізації банків, оздоровлення кредитних портфелів, цифрова трансформація, модернізація інфраструктури та посилення кібербезпеки – ключові перспективи розвитку вітчизняного банківського сектору. Відновлення довіри клієнтів через підвищення прозорості та корпоративного управління, адаптація до нових регуляторних вимог сприятимуть залученню інвестицій та інтеграції у світовий фінансовий простір. Реалізація цих перспектив дозволить банкам повноцінно відновити свою життєздатність і виконувати функції фінансового посередника для забезпечення економічного зростання в повоєнний період.

Список використаних джерел

1. Гісем, М., & Король, М. (2023). Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. *Сталий розвиток економіки*, (2 (47)), 43-49.
2. Дятлова, Я.В. (2020). Розвиток банківського сектору України в умовах конкурентної інтерналізації: методичний підхід до оцінювання. *The Actual Problems of Regional Economy Development*, 1(16), 67-74.
3. Заясівська, О., & Сиротюк, О. (2023). Фінансова безпека банківського сектору України. *Bulletin National University of Water and Environmental Engineering*, 1(101), 33-41.

4. Кльоба, Л., & Кльоба, Т. (2022). Кіберзагрози банківського сектора в умовах воєнного стану в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 5(46), 19-28.
5. Пінтоха, М. М. (2023). Особливості функціонування банківського сектору України в умовах воєнного стану: безпековий аспект. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*, (6), 259-264.
6. Правдиківська, І., & Дорошенко, Н. (2022). Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*, (9 (109)), 150-153.
7. Статистика фінансового сектору. Вилучено з <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial> (дата звернення: 30.04.2024).
8. Ситник, Н., & Пріцак, Я. (2023). Банківська система України в умовах війни: ризики та оцінка безпеки. *Молодий вчений*, (6 (118)), 94-98.
9. Соловйов, В.І. (2011). Сучасний стан банківської безпеки України. *Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції*, (4), 79-82.
10. Соловйов, В.І. (2011). Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*, (3), 15.
11. Циганюк, Д. Л., & Рудняк, А. Д. (2020). Аналіз фінансового стану банківського сектору України. *Вісник Сумського державного університету*, (1), 155-162.